

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УМІННЯ, НАВИЧКИ, ЗНАННЯ ЯК СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ В АУДІЮВАННІ НА I КУРСІ НАВЧАННЯ

Є. В. Яковенко-Глушенкова

Київський національний лінгвістичний університет

У статті на основі аналізу, систематизації, узагальнення наукових джерел охарактеризовано вміння (загальні мовленнєві та комунікативні), навички (фонетичні, лексичні, граматичні), знання (фонетичні, лексичні, граматичні) у контексті формування професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі навчання.

Ключові слова: уміння, навички, знання, професійно орієнтована компетентність в аудіюванні, майбутні вчителі, французька мова.

Е. В. Яковенко-Глушенкова. Умения, навыки, знания как составляющие профессионально ориентированной компетентности будущих учителей французского языка в аудировании на I курсе обучения. В статье на основе анализа, систематизации, обобщения дана характеристика умениям (общим речевым и коммуникативным), навыкам (фонетическим, лексическим, грамматическим), знаниям (фонетическим, лексическим, грамматическим) в контексте формирования профессионально ориентированной компетентности будущих учителей французского языка в аудировании на I курсе обучения.

Ключевые слова: умения, навыки, знания, профессионально ориентированная компетентность в аудировании, будущие учителя, французский язык.

E. Yakovenko-Glushenkova. Skills, Habits, Knowledge as Components of Future French Teachers' Professional Competence in Audition at the First Year of Studying. The article deals with characteristic of general speech and communicative skills, phonetic, lexical, grammar habits, phonetic, lexical, grammar knowledge in context of future French teachers' professional competence in audition training at the first year of studying.

Key words: skills, habits, knowledge, professional competence in audition, future teachers, French language.

Запровадження компетентнісного підходу у вітчизняну педагогічну освіту передбачає серйозні реформаційні кроки до оновлення системи вищої школи та залучення інноваційних технологій у навчальний процес. Реалізація стратегічних кроків підвищення якості педагогічної освіти, обґрунтована у низці загальноєвропейських і національних документів, спрямована на посилення уваги до формування в учителів таких професійно значущих компетентностей, що уможливають виконання ними ключових виробничих функцій та забезпечують неперервний професійний розвиток. Водночас, сьогодні, у період зверненості України до міжнародної спільноти, рівень володіння іноземною мовою визначається адекватністю розуміння й ефективністю практичного застосування іншомовної інформації у реальних умовах дійсності, постає питання оновлення системи підготовки майбутніх учителів саме іноземної мови.

З огляду на те, що більшість комунікативних ситуацій є інтерактивними і до їх складу входить аудіювання як реактивний вид мовленнєвої діяльності у процесі спілкування і рецептивний за спрямованістю на прийом і видачу інформації, у типовій програмі з французької мови

для університетів та інститутів (п'ятирічний курс навчання) формування компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні визначається як одне із стратегічних завдань їхньої професійної підготовки [7].

Дидактичний аспект формування компетентності в аудіюванні викладено у науковому доробку М. Л. Вайсбурд, Н. М. Гавриленко, Н. В. Єлухіної, Н. І. Гез, З. А. Кочкиної, Л. Ю. Куліш, І. І. Халєєвої, Ф. Carton та ін. Навчання студентів нелінгвістичних спеціальностей аудіювання професійно орієнтованого мовлення висвітлено у дослідженнях Л. І. Іванова (нелінгвістичні спеціальності), О. В. Кміть (технічні спеціальності), Н. М. Лутковської (економічні спеціальності), І. С. Онісіної (технічні спеціальності) та ін. Формування компетентності майбутніх учителів іноземної мови в аудіюванні відображено у наукових працях Н. В. Балкевич (французька мова), І. Ю. Борозінець (німецька мова), О. Ю. Бочкарьової (англійська мова), С. В. Гапонової (англійська мова), С. П. Литвиненко (англійська мова), О. О. Пильцина (англійська мова), В. В. Черниш (англійська мова) та ін. Аналіз вищезгаданих наукових праць засвідчив, що дослідження умінь, навичок, знань як складових професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі навчання не було предметом системного вивчення. Таким чином, недостатня наукова розробленість окресленого питання зумовила актуальність нашої статті.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу, систематизації й узагальнення наукових джерел охарактеризувати уміння, навички, знання як складові професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі навчання.

Аналізуючи процес формування професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі навчання у контексті діяльнісного підходу, ми дійшли висновку, що доцільним, на нашу думку, є визначити вміння як оптимальний рівень досконалості певної дії, сутність якої полягає в здатності людини усвідомлено застосовувати набуті знання адекватно новим обставинам дійсності [5, с. 179; 2, с. 463], де “сам факт призвичаєності до певної дії” називається навичкою [5, с. 179].

Аналіз, систематизація й узагальнення наукових джерел, присвячених різним аспектам формування професійних комунікативних умінь у майбутніх учителів іноземної мови (М. О. Гоголева, В. А. Кан-Калік, С. І. Кісельгоф, О. В. Кузлякіна, А. П. Суркова, І. Г. Шилкіна, В. В. Черниш та ін.), дали нам змогу погодитися з висновками О. В. Кузлякіної [3] щодо доцільності виділення двох основних груп професійно орієнтованих комунікативних умінь майбутніх учителів французької мови: загальні мовленнєві вміння, які сприяють оволодінню нормами французького мовлення (перцептивно-аналітичні, прогностично-проектувальні, продуктивні, рефлексивно-коригувальні), і комунікативні вміння, які забезпечують виконання основних професійних функцій вчителя французької мови (проективну, організаційну, мотиваційну, контролюючу, дослідницьку).

Зауважимо, що наведена О. В. Кузлякіною класифікація професійно орієнтованих комунікативних умінь відповідає основній вимозі, що висувається до організації навчально-педагогічної діяльності майбутніх учителів французької мови на I курсі навчання, згідно з якою формування у них професійної компетентності передбачає залучення до таких інтегративних форм діяльності, під час реалізації яких вони можуть проявити себе і як студенти, і як вчителі. Такий “подвійний” характер навчально-педагогічної діяльності майбутніх учителів французької мови на I курсі навчання передбачає одночасне, тобто паралельне, формування у них умінь, що забезпечують успішне особистісне і професійне спілкування.

Зважаючи на особливості навчально-педагогічної діяльності майбутніх учителів французької мови на I курсі навчання, вважаємо доречним деталізувати контролюючу функцію вчителя іноземної мови як коригувально-контролюючу. Таке формулювання, на нашу думку, точніше відображає сутність основної функції педагогічного контролю.

Критичний аналіз типової програми з французької мови для університетів та інститутів (п'ятирічний курс навчання), робочої програми з практики усного та писемного мовлення французької мови для студентів I курсу за напрямом підготовки 6.020303 Філологія (Мова і література (французька) Київського національного лінгвістичного університету, узагальнення, систематизація вміщеного у підручниках та навчальних посібниках мовного і мовленнєвого матеріалу, передбаченого для вивчення на I курсі, наукових досліджень С. В. Захарової, Н. В. Слухіної, О. Б. Тарнопольського та інших, а також систематизація й узагальнення результатів емпіричного дослідження сучасного стану формування професійно орієнтованої компетентності у майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на початковому ступені навчання [9] дали можливість говорити про те, що формування окресленої компетентності у студентів на I курсі навчання передбачає розвиток таких загальних мовленнєвих умінь:

перцептивно-аналітичні вміння

– розуміти усне мовлення, породжене одним або кількома мовцями, представлене наживо або за допомогою технічних засобів;

– розуміти аудіотекст в цілому (глобальне розуміння);

– розуміти деталі аудіотексту (детальне розуміння);

прогностично-проектувальні вміння

– визначити головну думку аудіотексту;

– розуміти провідні ідеї аудіотексту;

– диференціювати основну і другорядну інформацію аудіотексту;

– ігнорувати незнайомі елементи аудіотексту, які не заважають його розумінню в цілому;

– виявляти імпліцитний зміст аудіотексту на основі контексту і власного досвіду (критичне розуміння аудіотексту);

– конкретизувати ситуацію, в якій “передається” повідомлення (критичне розуміння аудіотексту);

продуктивні вміння

– асоціювати вербальну інформацію, що звучить, із візуальною опорою;

– робити нотатки під час прослуховування аудіотексту;

– вирізняти й розуміти необхідну інформацію аудіотексту;

– ділити аудіотекст на змістові уривки;

– упорядковувати основні ідеї аудіотексту у хронологічній послідовності;

– встановлювати логічні зв'язки між елементами аудіотексту;

рефлексивно-коригувальні вміння

– фіксувати власні помилки під час аналізу результатів аудіювання;

– фіксувати помилки інших під час аналізу результатів аудіювання;

– доповнювати та коригувати вилучену з аудіотексту інформацію відповідно до оригіналу після повторного прослуховування або аналізу його транскрипції.

Важливо зауважити, що формування виділених загальних мовленнєвих умінь у майбутніх учителів французької мови перебуває у нерозривній єдності з розвитком у них відповідних комунікативних умінь. Це дає можливість запровадити у навчальний процес такі інтегративні форми роботи, що забезпечують одночасне формування у них на I курсі власне компетентності в аудіюванні, яка задовольняє потреби особистісного спілкування, та професійно орієнтованої компетентності в аудіюванні як основи успішного професійного спілкування (такий поділ на компетентності здійснено суто з гностичною метою).

На основі запропонованої О. В. Кузлякіною класифікації ми виділили такі комунікативні вміння, які забезпечують успішне формування професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі:

дослідницькі вміння

– адекватно розуміти мовлення, яке містить мовні і мовленнєві помилки;

проективні вміння

– здійснювати лінгвометодичний аналіз аудіотекстів з метою виявити і пояснити а) головну думку аудіотексту; б) основну і другорядну інформацію аудіотексту; в) необхідну інформацію аудіотексту; г) змістові уривки аудіотексту; д) логічні зв'язки між елементами аудіотексту; є) імпліцитний зміст аудіотексту; ж) ситуацію, в якій “передається” аудіотекст;

організаційні вміння

– визначити та обґрунтувати ефективність застосування опор різного характеру під час прослуховування аудіотексту;

мотиваційні вміння

– надавати інструкції щодо прослуховування аудіотексту, виконання завдань і особливостей його контролю і коригування;

– зробити підсумок результатів аудіювання;

коригувально-контролюючі вміння

– пояснити власні помилки під час аналізу результатів аудіювання;

– пояснити помилки інших під час аналізу результатів аудіювання;

– коментувати власні результати аудіювання і результати інших.

Запровадження ефективної методики формування загальних мовленнєвих і комунікативних умінь у майбутніх учителів французької мови на I курсі передбачає деталізацію структурних компонентів цих умінь – фонетичних, лексичних, граматичних навичок і дотичних знань.

Не заперечуючи ідеї взаємозв'язку та нерозривності рецептивних і репродуктивних навичок (фонетичних, лексичних і граматичних), з метою точності й послідовності наукового аналізу процесу формування професійно орієнтованої компетентності в аудіюванні вважаємо доречним говорити про особливості розвитку у майбутніх учителів французької мови лише рецептивних навичок.

Аналіз, систематизація й узагальнення виділених нами загальних мовленнєвих і комунікативних умінь, вимог типової програми з французької мови для університетів та інститутів (п'ятирічний курс навчання), робочої програми з практики усного та писемного мовлення французької мови для студентів I курсу за напрямом підготовки 6.020303 Філологія (Мова і література (французька) Київського національного лінгвістичного університету, робочої програми з практичної фонетики французької мови для студентів I курсу за напрямом підготовки 6.020303 Філологія (Мова і література (французька), робочої програми з практичної граматики французької мови для студентів I курсу за напрямом підготовки 6.020303 Філологія (Мова і література (французька), узагальнення, систематизація вмішуваного в підручниках, навчальних посібниках мовного і мовленнєвого матеріалу, передбаченого для вивчення на I курсі, а також наукових досліджень Ю. В. Головач, А. Н. Щукіна, К. С. Фокіної та ін., І. Г. Колосовської, С. В. Смоліної, А. В. Долини, О. В. Коршук, Г. О. Харлова, Є. В. Ягаєвої, О. С. Патарі, М. П. Коваленко, О. Є. Сіземіної та інших дали можливість деталізувати фонетичні, лексичні, граматичні навички, а також дотичні знання, що лежать в основі професійно орієнтованої комунікативної компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі.

Формування професійно орієнтованої компетентності у майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі передбачає розвиток у них таких рецептивних фонетичних навичок:

– впізнавати ізольовані звуки, опозиційні пари голосних і приголосних звуків (довгі-короткі, чисті-носові, відкриті-закриті, дзвінкі-глухі), представлені наживо або за допомогою технічних засобів;

– впізнавати склади, представлені наживо або за допомогою технічних засобів;

– впізнавати слова, словосполучення, представлені наживо або за допомогою технічних засобів;

– коректно ідентифікувати зміст і комунікативний різновид ізольованих речень (розповідні, питальні, окличні), представлених наживо або за допомогою технічних засобів;

– впізнавати ізольовані звуки, склади, слова, словосполучення попри опущення випадного [ə], модифікацію фонем (зміну тривалості і чергування голосних, оглушення чи одзвінчення приголосних) і фонетичні явища у середині мовленнєвого потоку (зіяння, зчеплення, зв'язування, елізію);

– коректно ідентифікувати наголос мовленнєвих єдностей (ритмічної групи, синтагми) у мовленнєвому потоці;

– впізнавати логічний наголос у мовленнєвому потоці;

– розуміти зміст аудіотекстів, представлених наживо або за допомогою технічних засобів.

З огляду на особливості професійної діяльності майбутніх учителів французької мови ми передбачаємо, що метою розвитку рецептивних фонетичних навичок під час формування професійно орієнтованої компетентності в аудіюванні є розвиток фонематичного слуху (“здатності правильно сприймати дистинктивні якості фонем, тобто автоматично і підсвідомо ідентифікувати й диференціювати фонем у мовленні на основі слухо-вимовних зразків-інваріантів у довготривалій пам’яті” [5, с. 200–201]) та інтонаційного слуху (“здатності правильно сприймати інтонаційну структуру фрази, ідентифікувати й диференціювати мелодійні, ритмічні, акцентні і темпоральні контури фрази шляхом співвіднесення їх зі слухо-вимовними зразками-інваріантами у довготривалій пам’яті” [5, с. 201]), оскільки розвиток фонетичного слуху (“здатності правильно сприймати звуки та їхні недистинктивні якості” [5, с. 200]) та інтонаційного слуху (“здатності розрізняти комунікативні типи висловлювання на основі розрізнення інтонаційних моделей” [5, с. 201]) не забезпечує формування у майбутніх учителів французької мови навичок розуміти і диференціювати артикуляційно-інтонаційні особливості французького мовлення, що безпосередньо відображається на ефективності реалізації ними професійної діяльності.

Розвиток рецептивних фонетичних навичок як складових професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі передбачає набуття відповідних фонетичних знань. Слідом за запропонованою В. А. Бухбіндером класифікацією, вважаємо доцільним проранжувати фонетичні знання майбутніх учителів французької мови за такими ознаками: знання, які стосуються окремого звука чи правил дистрибуції, або ж комбінації звуків у певній мові; знання, які стосуються явищ у слові; знання, які стосуються явищ у середині мовленнєвого потоку [1, с. 150].

На основі результатів критичного аналізу, систематизації й узагальнення наукових джерел ми виділили такі фонетичні знання, що є складовими професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі:

фонетичні знання, які стосуються одного звука

– основні артикуляційні особливості французького мовлення;

– основні артикуляційно-акустичні характеристики голосних (відкриті-закриті, чисті-носові, короткі-довгі) і приголосних звуків (тверді-м’які, дзвінкі-глухі);

фонетичні знання, які стосуються явищ у слові

– опущення випадного [ə];

– зміна тривалості голосного звуку залежно від його якості;

– чергування (альтернація) голосних у мовленнєвому потоці;

– різновиди складів (відкриті, закриті);

– правила складоподілу;

фонетичні знання, які стосуються явищ у середині мовленнєвого потоку

– основні правила зчеплення, зв’язування (обов’язкове, факультативне, заборонене);

– особливості елізії, зіяння;

– правила поділу мовленнєвого потоку на ритмічні групи, синтагми;

– різновиди наголосу (ритмічний, фразовий, логічний);

– особливості інтонаційного оформлення різних комунікативних типів висловлювання (низхідна, висхідна інтонація).

Ми звернули увагу на висновки О. О. Леонтєва про те, що, хоча фонетичні характеристики є домінантними ознаками під час впізнавання і розуміння слова, його семантичні та семантико-граматичні характеристики стають пріоритетними, коли рівень шуму перевищує рівень звукового сигналу [4, с. 131]. Це підкреслює важливість розвитку одночасно з фонетичними навичками і знаннями рецептивних лексичних навичок і дотичних знань у майбутніх учителів французької мови на I курсі.

Згідно з результатами дослідження Г. О. Харлова [8], формування рецептивних лексичних навичок і накопичення достатнього рецептивного словника відбувається завдяки семантизації системи змістових зв'язків з одночасним запам'ятовуванням іншомовних лексичних одиниць за збільшеними кількісними параметрами в оптимальному обсязі. Цей принцип лежить в основі розширення навчально-пізнавальних можливостей студентів та концепції переходу "пасивної" лексики в "активну", що відповідає комунікативному підходу до оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю.

Формування професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі передбачає розвиток у них таких рецептивних лексичних навичок:

- розуміти лексичну одиницю на основі зіставлення її звукового образу з відповідним еталоном, що зберігається у довготривалій пам'яті;
- розуміти ключові лексичні одиниці в мовленнєвому потоці;
- здогадуватися про значення лексичної одиниці на основі контексту;
- визначати значення лексичної одиниці на основі її словотворчих елементів;
- співвідносити форму лексичної одиниці з її словниковою формою;
- ідентифікувати необхідні лексичні одиниці в мовленнєвому потоці;
- ідентифікувати синонімічні, антонімічні лексичні одиниці у мовленні;
- ідентифікувати відповідно до контексту конкретне значення лексичної одиниці з-поміж множини можливих;
- диференціювати схожі за звучанням лексичні одиниці за їхніми інформативними ознаками;
- розуміти логіко-семантичні зв'язки між лексичними одиницями.

Зауважимо, що відповідно до понятійного апарату методики навчання іноземних мов під лексичною одиницею ми розуміємо слово, стале словосполучення, речення.

Формування лексичних навичок у майбутніх учителів французької мови відбувається на основі засвоєння ними лексичних знань, що передбачає розширення діапазону лексичних одиниць до 1500 одиниць до кінця I курсу [7, с. 39] в межах тем, визначених робочою програмою з французької мови (практики усного та писемного мовлення) і типовою програмою з французької мови за напрямом підготовки 6.020303 Філологія (Мова і література (французька)): "Родина та житло", "Навчання та робочий день студента", "Зима та зимові свята", "У ресторані, у кафе та у продовольчому магазині", "Місто, подорож містом, історичні та визначні місця Парижа, Києва та рідного міста".

Збагачення словникового запасу майбутніх учителів французької мови на I курсі загалом, розвиток у них лексичних навичок зокрема, під час формування професійно орієнтованої компетентності в аудіюванні передбачає засвоєння ними таких лексичних знань:

- усні форми лексичних одиниць;
- денотативне і конотативне значення лексичних одиниць;
- здатність лексичних одиниць мати антоніми, синоніми, пароніми, омоніми, алофони тощо;
- стилістична й соціокультурна забарвленість лексичних одиниць;
- синтаксично і лексично сполучувальні цільності лексичних одиниць;
- правила словотвору;
- основні поняття, пов'язані з будовою слова (префікс, корінь, суфікс, закінчення).

Зважаючи на думку Г. В. Рогової та інших [6] щодо ефективності формування лексичних навичок під час опанування лексичних одиниць у різних граматичних формах, на основі критичного аналізу наукових джерел ми виділили такі рецептивні граматичні навички, що входять до складу професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі:

– розуміти зміст граматичної структури на основі співвіднесення її звукового образу з відповідним еталоном, що зберігається у довготривалій пам'яті;

– диференціювати за інформативними ознаками схожі за звучанням граматичні структури;

– ідентифікувати відповідно до контексту конкретне значення граматичної структури з-поміж множини можливих;

– співвідносити граматичну форму лексичної одиниці з її словниковою формою;

– визначати комунікативну функцію граматичної структури;

– здогадуватися про значення граматичної структури на основі контексту;

– ідентифікувати необхідну граматичну структуру в мовленнєвому потоці;

– розуміти логіко-семантичні зв'язки між граматичними структурами;

– розуміти зміст і комунікативну функцію граматичної структури.

Формування окреслених рецептивних граматичних навичок передбачає засвоєння майбутніми вчителями французької мови на I курсі граматичних знань про:

– порядок слів у реченнях різних комунікативних типів – розповідному, питальному, спонукальному;

– формулювання питальних речень за допомогою простої та складної інверсії, виразу *est-ce que*;

– лексико-граматичні категорії іменника;

– граматичні категорії іменника та правила їх утворення (рід, число, відмінок);

– способи творення іменників (морфологічні, неморфологічні);

– особливості лексико-граматичної сполучуваності іменників;

– лексико-граматичні категорії прикметників;

– граматичні категорії прикметників та правила їх творення (рід, число);

– способи творення прикметників;

– способи творення ступенів порівняння прикметників;

– особливості лексико-граматичної сполучуваності прикметників;

– категорії артиклів: означений, неозначений, партитивний, злитний;

– граматична, семантична, стилістична функції артикля;

– граматичні категорії дієслова (перехідність, неперехідність; група; спосіб; час; особа; число; стан);

– правила відмінювання перехідних і неперехідних дієслів усіх груп за особами, числами у всіх часах дійсного способу активного стану (*présent, futur simple, futur proche, futur proche dans le passé, futur dans le passé, futur antérieur, futur antérieur dans le passé, passé proche, imparfait, passé simple, passé composé, plus-que-parfait, passé antérieur, passé proche dans le passé*);

– правила відмінювання дієслів у наказовому способі;

– порядок слів у реченні непрямої мови;

– узгодження часів, займенників, прислівників часу й місця у непрямої мові;

– особливості лексико-граматичної сполучуваності дієслів;

– граматичні категорії займенників;

– граматичні ознаки займенників та особливості їх утворення (рід, число);

– особливості лексико-граматичної сполучуваності займенників;

– граматичні категорії числівників;

– особливості утворення порядкових числівників;

- особливості лексико-граматичної сполучуваності числівників;
- особливості творення прислівників;
- особливості творення ступенів порівняння прислівників;
- особливості лексико-граматичної сполучуваності прислівників;
- основні функції прийменників та сполучників.

Деталізація умінь, навичок і знань, що забезпечують успішне формування професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів французької мови в аудіюванні на I курсі, дає нам змогу обґрунтувати етапи формування окресленої компетентності, методи і вправи, що використовуються на кожному з них, що і є перспективою подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухбиндер В. А. Основы методики преподавания иностранных языков / В. А. Бухбиндер. – К. : Вища школа, 1986. – 335 с.
2. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К. : Каравела, 2009. – 464 с.
3. Кузлякина Е. В. Развитие профессиональных коммуникативных умений у будущего учителя иностранного языка в ситуативно-направленном обучении иноязычному общению : на примере немецкого языка : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 ; 13.00.02 / Елена Васильевна Кузлякина. – Курск, 2006. – 179 с.
4. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 287 с.
5. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / [Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.] ; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
6. Рогова Г. В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович, Т. Е. Сахарова. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
7. Типова програма з французької мови для університетів та інститутів (п'ятирічний курс навчання) / [уклад. В. І. Мельник, А. П. Максименко та ін.]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2004. – 230 с.
8. Харлов Г. А. Основы системного обучения иноязычному лексическому материалу при чтении текстов в неязыковом ВУЗе : дисс... док. пед. наук 13.00.02 / Георгий Александрович Харлов. – Одесса, 1991. – 339 с.
9. Яковенко-Глушенкова Є. В. Труднощі сприйняття аудіотекстів майбутніми вчителями французької мови на початковому ступені навчання / Єлизавета Валентинівна Яковенко-Глушенкова // Педагогічні науки. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2014. – Вип. 65. – С. 145–152.